Нор Артем Григорович
адвокат
м. Київ, Україна

СУДДІВСЬКА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЦІННІСТЬ

Протягом усього часу розвитку України як самостійної та незалежної держави її ученими-правниками приділяється увага питанню конституційних цінностей, розуміння, об'єктивізація та регламентація яких слугує індикатором розвитку суспільства. У вітчизняній науці сформувався пласт наукових досліджень, в яких дискутуються питання їх природи, поняття, ієрархії, класифікації тощо. Розбіжності у думках науковців обумовлені гнучкістю та множинністю інструментарію реалізації конституційних цінностей, а також темпоральним фактором. Адже, як слушно зауважується у літературі, «основні права та вимоги демократичного процесу означають, навіть в межах однієї конституції, щось інше час від часу... Без системи конституційних цінностей, конституційна практика ризикувала б упередженим чином сприяти одній конкретній цінності та перекрутити їх до чогось зовсім протилежного, легітимізувати несправедливість від імені конституційного права» [1].

У переважній більшості випадків практичний аспект дослідження конституційних цінностей закономірно вимагає аналізу їх текстуального закріплення у відповідній нормі Конституції України. У результаті обґрунтовується думка, що частина конституційних цінностей не мають свого прямого та чіткого нормативного вираження в Основному Законі держави, а втілені в ньому опосередковано, через ряд інших його положень та їх тлумачення. До таких, в окремих публікаціях віднесено незалежність судової влади як базовий принцип конституційного ладу України.

Наприклад, Д. Кулешов зазначає, що «принцип незалежності судової влади прямо не закріплено жодною нормою Конституції України, при чому не лише розділу I «Загальні засади», який практично весь складається з норм-принципів, що власне й становлять «Засади конституційного ладу України», але й навіть нормами розділу VIII «Правосуддя». Однак сама ідея гарантування незалежності судової влади як обов'язкова й визначальна передумова функціонування сучасної демократичної, правової держави, не викликає серед правознавців жодних заперечень. Адже судова влада є одним із головних інституційноінструментальних елементів конституційно-правового механізму гарантування майже всіх конституційних цінностей, передусім – пріоритетного значення людини, її життя і здоров'я, недоторканності і безпеки, забезпечення прав і свобод людини, дотримання державою своїх обов'язків тощо» [2].

Загалом погоджуючись із аргументами, зазначена позиція все-таки видається нам такою, що потребує певних ремарок і уточнень.

Так, першочергово варто зауважити, що у статті 126 Конституції України закріплено наступне: «Незалежність і недоторканість судді гарантуються Конституцією і законами України» [3].

Цілком очевидно, що мова йде про незалежність суддів, яка не є категорією, тотожною незалежності судової влади. Проте саме суддівська незалежність є її фундаментом, базою, міцність якої, власне, і визначає життєздатність усіх подальших «надбудов» і конструкцій. Зауважимо, що існує значний масив наукових праць, присвячених проблематиці незалежності суддів зокрема і судової влади загалом як базовій цінності правової демократичної держави, що має різні виміри та рівні. Нині ця теза є сталою та безспірною. Але не втрачає своєї актуальності, про що свідчить також новітня практика Конституційного Суду України (далі – КСУ), яка також слугує ресурсом для розвитку наукової думки і не тільки.

Як приклад, КСУ у рішенні у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 сформулював висновок, відповідно до якого «інституційна незалежність судової влади є передумовою незалежності і безсторонності кожного окремого судді, тоді як незалежність, безсторонність кожного з них є умовою забезпечення інституційної незалежності судової влади» [4], таким чином продемонструвавши взаємозалежність і взаємозумовленість цих правових категорій.

А в одному зі своїх останніх рішень КСУ вкотре наголосив на такому: «Конституційний Суд України, ураховуючи свої юридичні позиції, висловлені в рішеннях від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004, від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013, укотре наголошує, що приписи Конституції України, що гарантують незалежність та недоторканність суддів, пов’язані з принципом поділу державної влади й зумовлені потребою забезпечувати основи конституційного ладу, права людини, гарантувати самостійність і незалежність судової гілки влади…» [5].

Таким чином, очевидною стає політико-правова та соціальна цінність суддівської незалежності, яка зумовлює цінність судової влади як інституції, незалежність якої і прямо, і опосередковано, у поєднані з людськими правами, справедливістю, верховенством права, визначає засади конституційного ладу нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Грищук О. Конституційні цінності та принципи: окремі аспекти застосування Конституційними Судами. *Конституціоналіст*. 06.06.2020. URL: https://constitutionalist.com.ua/oksana-hryshchuk-konstytutsijni-tsinnosti-ta-pryntsypy-okremi-aspekty-zastosuvannia-konstytutsijnymy-sudamy/ (дата звернення 05.06.2025).
2. Кулешов Д.В. Незалежність судової влади як конституційна цінність та принцип конституційного ладу України. *Теорія і практика правознавства*.

2018. Вип. 1 (13). С. 1-13.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 05.06.2025).
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27.10.2020 р. № 13-р/2020. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/13_p_2020.pdf (дата звернення 05.06.2025).
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Євграфової Єлизавети Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 7 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402–VIII (про єдиний статус суддів в Україні) від 26.03.2024 р. № 3-р(II)/2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-24#Text (дата звернення 05.06.2025).

Оверченко Дарія Олександрівна
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Сьох Катерина Ярославівна,
завідувач кафедри конституційного права Навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК МУНІЦИПАЛІЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Впровадження воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року, зумовлене повномасштабною збройною агресією рф, кардинально змінило функціонування та розвиток суспільних відносин в усіх сферах життя [17, с. 104; 3, с. 1]. У цих надскладних умовах особлива відповідальність була покладена на органи державної влади та місцевого самоврядування [4, с. 384]. Саме місцеве самоврядування, яке пройшло значний шлях інституційного розвитку завдяки реформі децентралізації, що розпочалася ще у 2014 році, продемонструвало свою здатність ефективно управляти громадами та реагувати на безпрецедентні виклики війни [17, с. 105].

Реформа децентралізації надала органам місцевого самоврядування (далі-